

HABITUS ET PRAXIS: GORPUTZA, JANZKERA ETA TRADIZIOA

URR. 16 2026
API. 7 2027

COMUNIÓN EN ALQUÉZAR, S/F, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

Zer harreman dago janzteko moduaren eta gure bizimoduaren artean? Hitz egin al dezake jantzi batek sinesten dugunaz, kide garen komunitateaz edo egunero errepikatzen ditugun praktikez?

Habitus et Praxis: gorputza, janzkera eta tradizioa erakusketak abitu hitzak hartzen dituen esanahien erlaziotik abiatzen da. Abitu bat jantzi bat izan daiteke, monje edo fededun baten jantzia, baina baita errepikapenaren bidez ikasten den ekintza bat ere, gure eguneroko bizitzan sartu arte. Janzteak eta abitatzeak espazio bera partekatzen dute: gorputzean daramagunak munduarekin erlazionatzeko modu bat ikusgarri egin dezake.

José Ortiz Echagüeren argazki-hautaketa batetik abiatuta, erakusketak proposatzen du janzkera ez elementu isolatu gisa behatzea, baizik eta janzten duten gorputzen, horiek okupatzen dituzten espazioen eta egiten dituzten ekintzen arabera. Tunika batek, jantzi tradizional batek

edo erlijio-ohitura batek zentzua hartzen duen komunitate eta bizimodu jakin baten barruan.

Irakurketa honek Pierre Bourdieu soziologo frantsesak garatu duen *habitus* kontzeptuarekin hitz egiten du. Termino honekin, pentsatzeko, jarduteko eta erlazionatzeko modu asko gure esperientzia sozialaren bidez nola lortzen diren azaltzen du egileak. Ez dugu arau idatzien bidez bakarrik ikasten, baita behatuz, keinuak errepikatuz, erritualetan parte hartuz eta beste pertsona batzuekin praktikak partekatuz ere. Denborarekin, esperientzia horiek gure baitan integratzen dira, gure mugimenduak, jokabideak eta munduaren pertzepzioa aldatuz.

Horrela, gorputza kultura ikusgai bihurtzen den toki bihurtzen da.

Erakusketa honetan bildutako argazkiak, batez ere, *España mística* (1943) unibertsoak dira. Serie horretan, Ortiz Echagüek erlijio-esparruko hainbat adierazpenetara

OFERTANTES EN CASTROCONTRIGO, S/F, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINean ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

bere begirada bideratu zuen. Monjeak, apaizgaiak, elizgizonak, haurrak, nazarenoak, erromesak eta penitenteak otoitzean, ibilian, jaten, zeremonietan parte hartzen edo, besterik gabe, bildurik agertzen dira. Proposamen honek, hain zuzen ere, erretratua ekintzarantz lekualdatzea identifikatzen du, irudi horiek *praxis* baten erregistro gisa ulertza aukera ematen du: munduan jarduteko eta bertan bizitzeko modu bat.

Erakusketaren helburua ez da erlijio katolikoa bere doktrinetatik azaltzea, baizik eta ikustea nola sinesmen esperientzia bihurtzen den. Zer gertatzen da Fedeak ideia soil izateari utzi eta komunitate baten garaia, gorputzak, janzkera eta espazioak antolatzen dituenen? Zer ikasten dugu errepikapenaren bidez? Gure nortasunaren zein zati eraikitzen da behin eta berriz egiten dugun horren bidez?

Erakusketaren hasieran, Ortiz Echagüe bizipen horiek irudi bihurtu zituen prozedura azaltzen da, lizar paperaren gaineko ikatzaren teknikari esker. Ibilbideak monastegiko bizitzaren intimitatea erakusten duten argazkiekin jarraitzen du, partekatutako espazioaren irudiekin amaitzeko. Aretoko laguntzaileak ikusi ahal izango du nola otoitzetik, isiltasunetik eta monasterioko errutinetatik erromesaldi, eskaintza eta prozesioetara igarotzen gara, non erlijio-praktika kolektibo bihurtzen diren.

Hiru ardatzek —Fresson paper gaineko ikatz zuzena, Monakatoa eta Esperitualtasu herrikoia— hiru dimentsio erlazionatu behatzeko aukera ematen dute: irudikatu, habitatu eta praktikatu.

José Ortiz Echagüe. Eraldatzen ari den mundu bat argazkiak ateratzea

José Ortiz Echagüe (Guadalajara, 1886 - Madril, 1980) leku nabarmena du XX. mendeko Espainiako argazkigintzaren historian. Argazkilari, ingeniari eta enpresaburu da, eta hegazkintzarekin eta industriarekin lotutara estatua duen ibilbide profesionalarekin batera garatu zuen bere argazki-jarduera.

Modernitatearen eta tradizioaren arteko bizikidetzak hau bereziki adierazgarria da haren argazki-ekoizpena ulertzeko. Bere jarduera profesionalak bere garaiko aurrerapen teknologikoetan parte hartzen zuen bitartean, bere kamera ohitura, arkitektura, paisaia eta komunitateetara zuzendu zen sarritan, beral eraldatzen ari zen mundu baten testigantza gisa hautematen zituenak.

Ortiz Echagüe lurralde ugari zeharkatu zituen bere nortasunarekin estuki lotuta zeudela uste zuen bizimoduak argazkiak ateratzen. Bere interesa ez zen pertsonen janzkera erregistratzera mugatzen, baizik eta leku horietan bizi direnen ekintzen bidez gertatzen ziren aldaketen artxibo bat sortzera. Ingurunea, arkitektura, gorputzen kokapena eta egiten zituzten jarduerak ziren bere konposizioetan funtsezko elementuak. Erakusketan, harreman hori pertsonaia beren testuinguruaren ulertzeko eta, aldez aurretik, beren ohituren bidez komunitateetara hurbiltzeko borondate gisa formulatuta ageri da.

Begirada horren eraketaren une garrantzitsu bat Afrika iparraldean egindako egonaldia izan zen. Bertan, tradizio jakin batzuen iraunkortasunarekin lotzen zituen

CISTERCIENSES, C. 1945, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

bizimoduekiko interesa garatu zuen. Itzultzean, interes horrek Espainian zehar egindako ibilbideetan jarraitu zuen, modernizazioari, nortasunari eta gizarte-aldaketari buruzko eztabaida biziek markatutako testuinguru batean.

Bere lana, halaber, Espainiako intelektual eta artista ezberdinek herrialdearen nortasunari buruz galdetzen zioten garai kultural baten barruan ulertzen da. 1898ko krisiaren ondoren, 98ko Belaunaldia lotutako idazleek lurraldera, paisaiara, ohituretara eta historiari erreparatu zieten, Espainia pentsatzeko gune gisa. Ortiz Echagüek testuinguru kultural horrekin partekatu zuen modernitatearen eraldaketek mehatxatuta zirudien ondare material eta imaterialarekiko interesa.

Interes horrek bere argazki-seriek sortu zituen, gero Espainia bezalako argitalpenen bidez zabaldu zirenak. *España. Tipos y trajes* (1930), *España. Pueblos y paisajes* (1939), *España. Castillos y alcázares* (1956) eta *España mística* (1943). Bakoitzak lurraldearen eta bertako biztanleen gaineko begirada berezia eraikitzen du.

España. Tipos y trajes lanean, janzkerak berebiziko protagonismoa hartzen du. Eskualdeko jantziek, ehunek, osagarriek eta jantziak eramateko moduek jabetzaren zeinu gisa funtzionatzen dute. Baina Ortiz Echagüek ez zituen elementu horiek objektu independente gisa argazkitzen, baizik eta janzkerak, gorputzak eta inguruneak elkarrekin esanahia sortzen laguntzen zuten eszenak eraikitzen

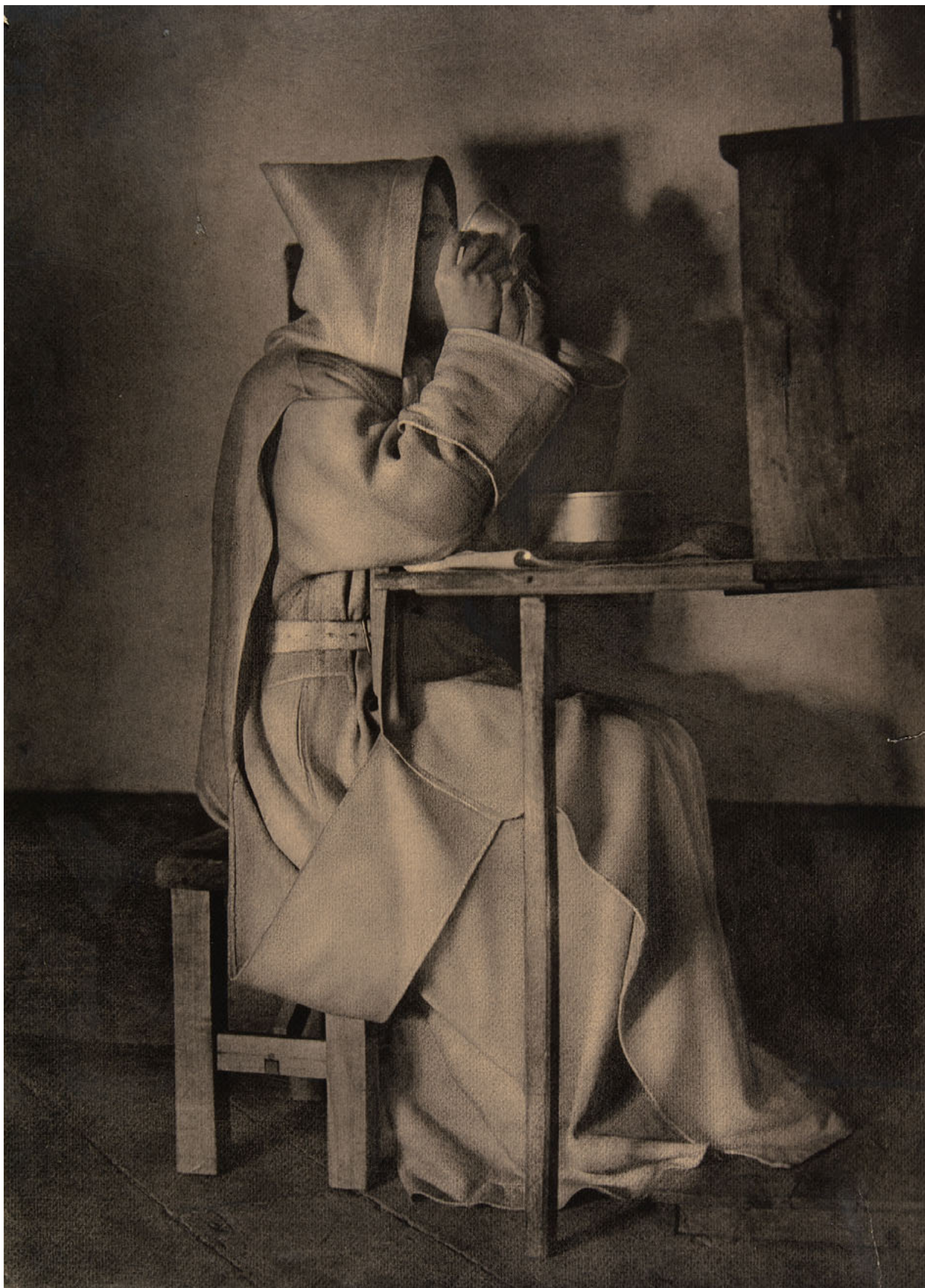
zituen. Proiektu honetan, zehazki, konposizio horietako asko kontu handiz prestatuta daudela azpimarratzen da.

España mística, erakusketa honen ardatz nagusiak, praktika erlijiosoaren espaziorantz bideratzen du begirada. Interesa ez datza jada pertsonaiek soinean daramatenean soilik, baizik eta soinean daramaten bitartean zer egiten duen.

Desberdintasun hori funtsezkoa da *Habitus et Praxi*-sentszat.

Ortiz Echagüeren argazkiek iraganeko testigantza zuzenak dirudite. Hala ere, irudi bakoitza prest zegoen, eta horrek aukeraketa bat zakarren berekin: kamera non kokatu, zer sartu eta zer baztertu, noiz egin argazkia, nola argiztatu, gorputzak nola antolatu eta, azkenik, kopia nola ekoitzi. Artistak arreta berezia jartzen zien posizio horiei, horregatik, bere argazkiak dokumentazioaren eta interpretazioaren artean daude. Ez dugu ikusten Espainia nolakoa zen soilik; ikusten dugu Ortiz Echagüek nola erabaki zuen hura irudikatzea.

Dimentsio hori aitortzeak argazkilari dokumental gisa egindako lana hobeto ulertzeko ahalbidetzen du, eta bete begirada ez da mugatzen errealtatea erregistratzea; asmo estetiko eta narratibo batetik ere eraikitzen du. Irudiek janzkera, arkitektura, erritual eta praktika sozialei buruzko informazioa jasotzen dute, baina sentsibiltate estetikoaz eta sortu zituen argazkilariaren interes kulturalaz ere hitz egiten dute.

CARTUJO EN LA CELDA, 1950, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

Kamerak errealitate bat erregistratzen du eta, aldi berean, haren irudi bat eraikitzen du.

Ikuspegi horretatik, Ortiz Echagüe eraldaketa-prozesu baten behatzaile eta parte-hartzaile gisa uler daiteke. Bere argazkiek irautea duintzat jotzen duena kontserbatzen saiatzen dira, baina hori egitean, hautatu, ordenatu eta idealizatu ere egiten dute. Memoria, dokumentua eta interpretazioaren arteko tentsio horrek zeharkatzen du erakusketa osoa.

1. Fresson paper gaineko ikatz zuzena: irudia eraiki

Kamera aurrean agertzen direnei behatu ondoren, azken ardatzak begirada kamararen atzean dagoenarengana zuzentzeko gonbida egiten du. Nola eraiki ziren argazki hauek?

Bere ibilbidean zehar, Ortiz Echagüe harreman estua garatu zuen Fresson paper gaineko zuzeneko ikatzarekin, eta prozedura horrek eragin erabakigarria izan zuen bere irudien ezaugarri bereizgarrian. Gune honetan, teknika honen jarraitutasuna nabarmentzen da bere ekoizpenean eta bere ikus-lengoaia ulertzeko duen garrantzia.

Mineral-pigmentuetan oinarritutako artisau-prozedura bat da, gris eta beltz tonaltate ugari lortzeko aukera ematen duena. Beste argazki-prozedura batzuek gero eta bizkorrago eta geto eta estandarizatuago jarraitzen bazuten ere, Fresson paper gaineko zuzeneko ikatzeko prozedurak elaborazio zaindua eta esku-hartze eskuzko garrantzitsua eskatzen zituen.

Ikatzean, azken irudira iritsi aurretik, tarteko beste urrats batzuk behar dira, euskarri batetik bestera igarotzean informazioa etengabe galtzea dakartenak, baina argazkilariari azken kopiaren itxura zuzenean lantzeko aukera ematen diote. Jatorrizko negatibotik abiatuta, positibo lortzen da euskarri gardenean (zurrundura edo malgua). Hau handigailuan proiektatzen da, paperezko argazki-negatibo bat lortzeko. Azken irudia paper emulsionatu batean inprimatzen da. Papel hori eguzki-argitan jartzen da negatiboarekin kontaktuan, eta, hala, emulsioa disolbaezin bihurtzen da jasotako argiaren arabera. Azkenik, irudia garbitu egiten da, zerrautsa duen ur-bainu bat, ikusezin bihurtu ez diren pigmentuak desagerrarazteko, eta, hala, azken irudia sortzeko.

Prozedura honen bidez, Ortiz Echagüe irudiaren gune jakin batzuk landu zitzakeen, kontrasteak aldatu, argiak eta itzalak indartu, eta azken emaitzaren xehetasunak kontrolatu. Horregatik bere argazkiek ezagun dute: beltz trinkoak, tonu aberatseko gainalak eta batzuetan ikatz-marraskia edo margolana gogorarazten duen testura.

Teknika ez da material-kontu bat bakarrik. Argazkia atera zitzaion hori nola ikusten dugun ere zehazten du.

Itzalek areagotu egiten dute erlijio-eszena baten solemnitatea. Tunika baten testurak presentzia berezia har dezake. Argiak aurpegi bat hondotik banandu dezake edo gure arreta keinu jain baterantz bideratu. Kameraren aurrean gertatu zena argazki erakusketaren aurretik, bitartean eta ondoren hartutako erabakien bidez eraldatzen da.

Puntu honetan, azturaren kontzeptuak beste esanahi

bat hartzen du. Ortiz Echagüe ere bere ohiturak zituen: behatu, hautatu, konposatu, itxaron, errebelatu eta esku hartzea. Teknika bera behin eta berriz praktikatzeko argazki-lengoaia ezagun bat eratu zuen.

Era honetan, ibilbideak borobil bat osatzen du:

» Argazkilariaren beraren ohitura aurkituko dugu.

» Ohitura jantzi gisa behatzen dugu.

» Ohitura praktika txertatu gisa ezagutuko dugu.

2. Monakatua: bizitzeko modu bat jantzea

Lehen ardatza hainbat komunitate monastikotan barneratzen da. Hemen *hábito* (ohitura / ohiturazko jantzi) hitzaren esanahia berehala ageri da: jantziak monjea identifikatzen du eta komunitate erlijioso jakin bateko kide dela adierazten du.

Hala ere, ohitura-jantzi bat jantzeak jantzia aldatzea baino askoz gehiago esan nahi du. Monasterioan bizitzeak berekin dakar erritmo, arau eta praktika espezifikoak hartzea. Jaurdunaldia otoitzerako, lanerako, irakurketarako, otorduetarako, isiltasunerako edo atsedenerako tarteen inguruan antola daiteke. Jarduera horiek eguneroko errepikatzen dira eta denborarekin, gorputzarekin, espazioekin eta besteekin harreman jakin bat eraikitzen dute.

Aukeratutako argazkiek esperientzia honen hainbat une behatzeko aukera ematen dute. Ortiz Echagüe koruan bildutako komunitateak erretratatzen ditu, jangelan zeuden monjeak, ziegetan isolatutako irudiak, ibilaldia, topaketak eta zeremonial. Kartujo, zistertar eta frantziskotarren irudiak ere badaude aukeraketan. Errepikapena funtsezkoa den eszenekin egiten dugu topo.

Erlijio-komunitate batean sartzen denak pixkanaka gunea betetzeko modu jakin bat ikasten du: isiltasuna gordez, otoitz egitea, jatea, ibilitea eta besteekin harremanak izatea. Praktika horietako asko modu naturalean egiten dira azkenean, barneratu egin direlako. Hemen, berriro ageri da *habitus*-a: ikasitakoa kanpoko arau gisa sentitzeari utzi eta norberaren jokabidearen parte izatera pasatzen da.

Irudiek xehetasun txikietan arreta jartzea ahalbidetzen dute. Lehen begiratuan erlijio-aztura batzuek antzekoak diruditen arren, horien elementu bereizgarriek komunitateak, funtzioak eta hierarkiak ezagutzeko aukera ematen dute. Jantzerak nortasun partekatu bat ikusarazten du.

Baina Ortiz Echagüeren interesa ez da jantzeran amaitzen. Bere argazkiek gorpua ekintzan erakusten dute.

Refectorio cartujo lanean, adibidez, espazioak, pertsonen antolaketak eta irugien errepikapenak eguneroko jarduera baten komunitate-dimentsioa ulertzea ahalbidetzen dute: jatea. Erritualetan edo otoitz-uneetan egindako argazkietan, banakako keinuak ekintza partekatu batean integratzen dira. Beste irudi batzuetan, monjearen figura bakartiak bizitza honen dimentsio kontenplatiboa aurkezten du.

Heriotza bera ere erakunde erritual honen parte da. Monje kartusiar baten ehorzketari eskainitako obrek aukera ematen dute ikusteko komunitatek batek agurra ere sartzen duela bere praktika partekatuen barruan. Hautaketak, hain zuzen ere, eguneroko eszenak barnebiltzen ditu,

PENITENTES EN MÁLAGA, C. 1940, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

hala nola errefektorioa eta gelaxka, eta baita unean uneko gertaerak ere, hileta kasu.

Erakusketaren zati honek, beraz, jantziaren eta ekin-tzaren arteko joko horri begiratzera gonbidatzen du, non gorputzak soilik ahalbidetzen duen elkartzea. Gorputzaren gainean ikusten dugun ohitura-jantzia, hain agerikoa ez den beste errealitate baten kanpoko adierazpena da: modu jakin batean bizitzeko ohiturarena.

3. Herri-espiritualitatea: praktika kolektibo bihurtzen denean

Bigarren ardatzak, pixkanaka, monasterioaren intimitatea uzten du, kaleetan, espazio partekatuetan kokatzeko. Esperientzia erlijiosoak dimentsio publikoa eta kolektiboa hartzen du hemen.

Prozesioek, erromesaldiek, eskaintzek eta ospakizunek denbora jakin batean, espazio bat, keinu batzuk eta besteen aurrean aurkezteko modu bat partekatzen dituzten pertsonak biltzen dituzte. Proposamenak ekintza horien irudiak biltzen ditu, non janzkerak funtsezko zeregina duen.

Monasterioko ohitura-jantziak ez bezala, zeinak bizitzeko modu bat modu iraunkorrean laguntzen baitu, jantzi hauek une espezifikoetan bakarrik erabiltzen dira: erlijio-gertaera baterako jantzeak erritualaren barruan funtzio bat aldi baterako hartzea dakar.

Jantziak zerbait gertatzen ari dela adierazten du. Prozesio batean parte hartzeko nazaren jantzen den pertsonak bere itxura eta eguneroko espazioarekin duen erlazioa eraldatzen ditu ordu batzuetan. Kaleak igarobide huts iza-teari uzten dio eta agertoki zeremonial bihurtzen da. Ibil-tzeak beste esanahi bat hartzen du. Isiltasunak, musikak,

gorputzaren posizioak eta irudi erlijiosoekiko erlazioak esperientzia kultural partekatu bat sortzen dute.

Leku desberdinetan argazkitan jasotako prozesioak alderatzean, desberdintasunak agertzen dira jantzietan, parte-hartzaileen antolaketan eta erritualaren formetan. Hala ere, elementu komunak ere aurkitzen ditugu, hala nola solemnitatea eta eguneroko bizitzaren barruan ezohiko espazio baten eraikuntza kolektiboa.

*Habitus*a gertaera hauetan parte hartzea ahalbidetzen duten idatzi gabeko arauetan ezagutu daiteke: non kokatu, nola ibili, noiz gelditu, nola jantzi edo nola jokatu. Parte-hartzearen eta errepikapenaren bidez transmititzen diren ezagutzak dira.

Haurrak agertzen diren argazkiek beste gai garrantzitsu bat egiteko aukera ematen dute: nola ikasten da tradizio bat? Haurrek behatu, lagundu eta parte hartzen dute. Zeremonia baten erlijio-esanahi guztiak ulertu aurretik ere, keinuak, denborak eta jokabideak ikasten dituzte. Tradizioa ez da kontakizun edo argibideen bidez bakarrik transmititzen; gizaki batetik bestera ere heredatzen da.

Rocío bidearen inguruan egindako argazkiek, Huelvan Mendekoste egunean bijinari gurtza egiteko egindako erromesaldiak, praktika katolikoaren beste dimentsio bat ikusteko aukera ematen dute. Janzkerak testuingurua identifikatzen du, baina pertsonen ekintzek ematen diote esanahia.

Hala, ibilbideak intimitatetik esperientzia partekatu baterantz bideratzen gaitu: eguneroko bizitza antolatzen duen ohituratik, partidetza bat jendaurrean ikusgai egiten duen ohiturara.

Horrenbestez, *Habitus* et *Praxis*-ek ez du proposatzen argazki hauek iraganeko Espainiaren lekukotasun gisa soi-

ANTE LA VIRGEN DEL ROCÍO, C. 1940, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAI NEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

lik ikustea. Pertsonak janzen, egiten, errepikatzen eta partekatzen dutenaren bidez pertsonak bizitzeko modual nola eraikitzen dituzten behatzera gonbidatzen du; aldi berean, argazki batek esperientzia horiek oroimen nola bihur ditzakeen erakusten du.

Ortiz Echagüeren irudiek eraldaketa-prozesuan hauteman zituen tradizioez hitz egiten dute, baina irekita dagoen galdera bat ere planteatzen dute: zer praktika, keinu eta erlazionatzeko modu ari gara txertatzen gaur egun, eta zer diote munduan bizitzeko dugun moduaz?

CRUCEROS DE RONCESVALLES, 1945, IKATZA FRESSON PAPERAREN GAINEAN ZUZENEAN EMANA. VEGAP, PAMPLONA/IRUÑA, 2026

NAFARROAKO
UNIBERTSITATEA
MUSEOA

HABITUS ET PRAXIS:
GORPUTZA, JANZKERA
ETA TRADIZIOA

URR. 16 2026
API. 7 2027

-1.
SOLAIRUA

CON EL APOYO DE

MUSEO UNIVERSIDAD DE NAVARRA

NAFARROAKO UNIBERTSITATEKO ERREKTOREA
María Iraburu

PATRONATUKO LEHENDAKARIA
Ángel Gómez Montoro

ZUZENDARIA
Jaime García del Barrio
ZUZENDARI ARTISTIKOAK
Gabriel Pérez-Barceiro
Teresa Lasheras

KUDEATZAILEA

José Manuel Trillo

KOMUNIKAZIO ETA MARKETING ZUZENDARIA

Elisa Montserrat

BILDUMA ETA ERAKUSKETEN ARDURADUNA

Ignacio Miguéliz

BILDUMA ETA ERAKUSKETEN KOORDINATZAILEA

Natalia I. Sarratea

BILDUMA AHOULKULARIA

Valentín Vallhonrat

ERAKUSKETA

KOMISARIOAK

Montaña González

Andrea Mirón

KOORDINAZIOA

Ignacio Miguéliz

ASISTENTE DE COORDINACIÓN

Natalia I. Sarratea

KOORDINAZIO LAGUNTZAILEA

Montaña González

MUNTAIA

KOORDINAZIOA

Mikel Juango

MUNTAIA

Joarte

Estudios Pigmento

Pinturas Galán

DISEINU GRAFIKOA

Ken

EDITA: MUSEO UNIVERSIDAD DE NAVARRA / DL NA 2036-2026 / ISBN 978-84-8081-874-2 / +34948425700 / MUSEO.UNAV.EDU / MUSEO@UNAV.ES

